Lisanî İlimler Dergisi
Journal of Linguistic Studies
Aralık / December 2025, 3 (2): 437-451

Çeviride Estetik ve Ritmik Unsurlar: Bir Örnek Olarak El-Mütenebbi Şiirlerinin Çevirisi

Aesthetic And Rhythmic Elements in Translation: The Translation of Al-Mutanabbi's Poems as a Sample

Doç. Dr. İbrahim Ethem POLAT

Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı
Gazi University, Faculty of Education, Department of Foreign Languages Education, Division of Arabic Language Education
Ankara / Türkiye
iepolat@gazi.edu.tr
ORCID: 0000-0002-3117-6872

Ahmet TUTUK

Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Öğrencisi
Gazi University, Institute of Educational Sciences, PhD Student
Ankara / Türkiye
ahmettutuk35@gmail.com
ORCID: 0009-0000-1087-9184

Makale Bilgisi / *Article Information*

Makale Türü / *Article Types* : Araştırma Makalesi / *Research Article*
Geliş Tarihi / *Received* : 15.11.2025
Kabul Tarihi / *Accepted* : 12.12.2025
Yayın Tarihi / *Published* : 30.12.2025
Yayın Sezonu / *Pub Date Season* : Aralık / *December*
Cilt / *Volume*: 3 • **Sayı / *Issue*:** 2 • **Sayfa / *Pages*:** 437-451

Atıf / *Cite as*
POLAT, İ. E., TUTUK, A. (2025). Çeviride Estetik ve Ritmik Unsurlar: Bir Örnek Olarak El-Mütenebbi Şiirlerinin Çevirisi, Lisânî İlimler Dergisi, 3(2), 437-451.

Doi: 10.5281/zenodo.18033522

İntihal / *Plagiarism*
Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.
This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yayın Hakkı / *Copyright*©
LİDER, Lisanî İlimler Dergisi, uluslararası, bilimsel ve hakemli bir dergidir. Tüm hakları saklıdır.
Journal of Linguistic Studies is an international, scientific and peer-reviewed journal.
All rights reserved.
Dergimizde yayımlanan makaleler,
Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası (CC BY 4.0) ile lisanslanmıştır.

The articles published in our journal are licensed under
Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Öz: Bu çalışma, el-Mütenebbî'nin İnsanın Şarkısı (Seçilmiş Şiirler) adlı çevirisini, Mehmet Hakkı Suçin'in "şiiriyet" kavramı çerçevesinde incelemektedir. Suçin'e göre "şiiriyet" modeli, şiir çevirisinde biçim, ritim, anlam ve estetik unsurların bütüncül biçimde yeniden üretilmesini esas alır. Araştırmada, İnsanın Şarkısı kitabında yer alan iki şiir çevirisi, içerik dengesi, duyuş ve ahenk, iletişim değeri, şairane duyarlılık ve dilsel-estetik denge ölçütleriyle değerlendirilmiştir. Bulgular, çevirilerin kaynak metnin temalarını ve şiirsel yoğunluğunu büyük ölçüde koruduğunu; ancak hedef dilin normlarına bağlı olarak kimi estetik ve anlamsal farklılıkların oluştuğunu göstermektedir. Çalışma, çevirmenin yaratıcı bir "ikinci şair" olarak konumlandığını ortaya koymakta ve şiir çevirisini estetik-kültürel bir yeniden yazma süreci olarak ele alarak Türkçe çeviri literatürüne katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: el-Mütenebbî, şiir çevirisi, şiiriyet, İnsanın Şarkısı, estetik ve ritmik

Abstract: This study examines al-Mutanabbi's translation of "Song of Man" (Selected Poems) within the framework of Mehmet Hakkı Suçin's concept of "poetry." According to Suçin's theory, "poetry" is based on the holistic reproduction of form, rhythm, meaning, and aesthetic elements in poetry translation. In this study, two translations of poems from "Song of Man" were evaluated using criteria such as content balance, affect and harmony, communicative value, poetic sensitivity, and linguistic-aesthetic balance. The findings indicate that the translations largely preserve the themes and poetic intensity of the source text; however, some aesthetic and semantic differences arise depending on the norms of the target language. The study reveals that the translator is positioned as a creative "second poet" and contributes to the Turkish translation literature by considering poetry translation as an aesthetic-cultural rewriting process.

Keywords: al-Mutanabbi, poetry translation, poetry, Song of Man, aesthetic and rhythmic elements, Arabic poetry

Giriş

Şiir çevirisi, bir çeviri türüdür. Bu çeviri türünü çevirmenler, düzyazı çevirisine kıyasla daha ağır gelişen, daha zor ve yorucu bir süreç olarak nitelemektedir. Bu nedenle geçmişten günümüze, şiir çevirisinin olanaklılığı / olanaksızlığı şeklinde iki kutuplu tartışmalar süregelmiştir ve şiir çevirisi, mevcut örnekleriyle somut bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, şiir çevirisinin zorlukları, çeviri sürecinde ciddi sorunlara neden olmaktadır. Öte yandan yazıldığı dilin tüm kurallarından faydalanan şiir, edebi çevirinin karmaşık ve tartışmalı alanlarından birini teşkil etmektedir (Gökşenli, 2013, s. 88). Bu sebeptendir ki şiirin çevrilmesine karşı belli bir mesafe içerisinde duranların sayısı azımsanmayacak bir düzeydedir. Bu düşünceyi ileri götüren ve şiirin çevrilemeyeceğine dair savlar öne süren görüşler de bulunmaktadır. Bunlardan biri Kitâbu'lHayevân isimli eserinde

şiirin çevrilemeyeceğini, çevrildiği takdirde mutlak suretle şiirin ölçüsünün, ritminin, estetiğinin ve birçok önemli özelliğinin kaybolacağını iddia eden el-Câhiz'dir (1938, s. 75). el-Câhiz'e yakın bir görüş ortaya atan bir diğer isim es-Safedî de el-Câhiz'den etkilenip onun görüşlerini sistematikleştirerek çeviriyi kelime çevirisi ve anlam çevirisi şeklinde özetlenebilecek iki kısma ayırmıştır (Sarıkaya 2003, s. 149) Şiir çevirisinin olanakları konusunda farklı tutum içerisinde olanlar haksız da sayılmaz nitekim bir şiiri çevirmek aslında o şiirin yeniden yazılmasından farksızdır. Bir şiir hangi dilde yazılmış olursa olsun kendine özgü bir sesi vardır (Dağbaşı, 2017, s. 2).

Farklı görüşlere rağmen Dünyada ve Türkiye'de bir yandan çeviriler yapılırken öte yandan bu çevirilere dair çeviri eleştirileri de yapılmaktadır. Çeviri eleştirileri yapılırken belirli stratejiler göz önünde bulundurulmaktadır. Bu stratejilerden biri, söz konusu araştırmanın teorik altyapısı olarak kullanılan André Lefevere'in çeviri eleştirisinde ana hatları belirlemek amacıyla şiir çevirisini yedi türe ayırdığı şu stratejidir: Sessel çeviri, Sözcüğü sözcüğüne çeviri, Ölçüsel çeviri, Şiirin nesre dönüştürülmesi, Uyaklı çeviri, Koşuk çevirisi, Yorum-yeniden yazma. (Hengil-Şayir 2024, s. 991-992).

Bu çalışmada, Mehmet Hakkı Suçin tarafından Türkçeye çevrilen Ünlü Arap Şairi el-Mütenebbi'nin divanından seçilen şiirlerin, Türkçeye aktarımı esnasında şiiriyet modelinin ortaya koyduğu temel ölçütler dikkate alınarak estetik ve ritmik unsurların ne denli korunduğu ele alınmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Mehmet Hakkı Suçin'in el-Mütenebbi'nin divanından yapmış olduğu çevirilerde estetik ve ritmik unsurlarının ne denli korunduğunu değerlendirmektir. Bu doğrultuda, şiiriyet modelinin 6 temel ölçütü kullanılarak 2 şiir çevirisi detaylı bir şekilde incelenecektir. Bu çalışmanın sonucunda, şiir çevirisi alanında şiiriyet kavramının uygulanabilirliğine dair bir değerlendirme ortaya konulacaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemi temelinde metin çözümlemesine dayalı karşılaştırmalı bir inceleme olarak tasarlanmıştır. Araştırmada öncelikle Mehmet Hakkı Suçin'in ortaya koyduğu "şiiriyet modeli" kuramsal çerçeve olarak benimsenmiş; bu modelin biçim, ritim, anlam, estetik bütünlük ve kültürel aktarıma ilişkin ilkeleri belirleyici ölçütler olarak kullanılmıştır. Çalışmanın uygulama aşamasında, İnsanın Şarkısı (Seçilmiş Şiirler) adlı eserden seçilen iki şiirin Arapça özgün metinleri ile Türkçe çevirileri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Karşılaştırmada Suçin'in modeline bağlı olarak içerik dengesi, duyuş ve ahenk, iletişim değeri, şairane duyarlılık ile dilsel–estetik denge başlıkları altında ayrıntılı çözümleme yapılmıştır. Veriler doküman

analizi yoluyla elde edilmiş; şiirlerdeki tematik unsurlar, imgeler, ritmik yapılar ve estetik yoğunluklar hem kaynak hem hedef dil bağlamında değerlendirilmiştir. İnceleme sonucunda çevirilerin şiiriyet açısından ne ölçüde yeniden üretim gerçekleştirdiği tartışılarak bulgular yorumlanmıştır.

Şiiriyet Modeli

Mehmet Hakkı Suçin, Belçikalı ünlü çevirmen Andre Lefevere'in çeviri alanında ortaya koyduğu yaklaşımlarından yola çıkarak, şiir çevirisinde "şiiriyet" isimli şemsiye bir kavram ortaya koymuştur. Suçin'e göre "Şiiriyet", şiir çevirisinde sadece sözcüklerin veya dilsel yapının aktarımını değil, aynı zamanda metnin estetik yoğunluğunun ve bağlamsal katmanlarının da hedef dile aktarılmasıdır. Bu kavram, çevirmenin metnin özünü ve ruhunu sezerek bunu hedef metne yansıtma yetkinliğini ifade eder. Dolayısıyla şiiriyet, çevirmenin hem şairane bir duyarlılığa sahip olmasını hem de metnin kültürel bağlamına derinlemesine nüfuz etmesini gerektirmektedir (Suçin, 2025, s.117).

Mehmet Hakkı Suçin, şiir çevirisinde şiiriyet kavramı için 6 ana unsur belirlemiştir. Bu unsurları şöyle sıralayabiliriz:

a. İçerik Dengesi: İçerik dengesi, kaynak metnin anlam evreninin korunmasını ifade eder. Bu unsura göre, çeviride biçimsel sadakat ile birlikte kaynak metinde verilmek istenen duygu ve düşünceler hedef metne dengeli bir şekilde aktarılmalıdır.

b. Zaman, Mekân ve Gelenek (ZMG): Zaman, Mekân ve gelenek unsurlarının, çeviri süreci esnasında doğru bir şekilde ele alınması çeviri için oldukça önemlidir. Çevirmen, kaynak metnin tarihsel, coğrafi ve kültürel bağlamını doğru şekilde kavrayıp hedef dile aktardığında, metin hedef okuyucu için anlamlı ve etkileyici bir hâle gelir.

c. Duyuş ve Ahenk: Şiirin, kaynak metinde yakalamış olduğu ritim ve melodinin hedef metne aktarılmasıdır.

d. İletişim Değeri: Şairin kaynak metinde oluşturmuş olduğu etkinin hedef dilde yeniden üretilme amacını taşır.

e. Şairane Duyarlılık: Çevirmen, sadece dilsel yeterliliği olan bir aktarıcı değil, kaynak metni hedef dilde yeniden yazan bir sanatçı konumundadır. Bu aşamada çevirmen adeta ikinci bir şair konumuna yükselir.

f. Dilsel ve Estetik Denge: yeniden üretilen hedef metinde biçim ve içerik arasında bir uyum kurulmasını ifade eder. Anlam korunurken biçim feda edilmemeli veya biçim korunurken anlam zedelenmemelidir (Suçin, 2025, s.117-118)

Kısaca ifade etmek gerekirse, "şiiriyet", şiir çevirisini salt dilsel bir aktarım değil, çok katmanlı bir sanatsal bir yaratım süreci olarak görür. Şiiriyet'e çevirmenin görevi sadece kaynak metni hedef dile aktarmak değildir; aynı zamanda hedef metinde onu yeniden biçimlendirmek ve iki kültür arasında anlamlı bir köprü kurmaktır. Bu sayede çevirmen, yaratıcı bir şair, şiir çevirisi ise yeniden yazma süreci haline gelir (Suçin, 2025, s.119).

El-Mütenebbi'nin Hayatı ve Edebî Kişiliği

el-Mütenebbi, H. 303, M. 915 yılında bugün Irak sınırları içerisinde yer alan Kûfe şehrinin Benî Kinde mahallesinde dünyaya gelmiştir. (İbn Hallikân, Vefâyât, I, s. 62.) Nesebini açıklamaktan kaçınsa da soyunun Yemen'den geldiği ve bu bölgeye yerleşen Cu'fî kabilesine dayandığı belirtilir (el-Barkûkî, 2014, s. 23). el-Mütenebbi, öğrenimine Kûfe'de başlamış ve ailesinin maddi durumuna rağmen iyi bir eğitim almıştır.

el-Mütenebbi'nin ailesi, 927 yılında Karmatîlerin Kûfe'yi istila etmesiyle birlikte çıkan kargaşadan kaçarak Suriye çölünün Semâve bölgesine geçer ve Benu Kelb kabilesinin yanında iki yıl geçirir. el-Mütenebbi'nin bedevilerin yanında geçirdiği bu iki yıl, Arap dilini iyi bir seviyeye çıkarmasına ve atasözlerini iyice öğrenmesi açısından önemli olmuştur. Burada iki yıl geçirdikten sonra tekrar Kûfe'ye döner ve kendini edebiyata verir. (Berrâde, 1964, I, s. 100-105)

El- Mütenebbi, 932 yılında Karmatîlerin Kûfe'yi ikinci kez yağmalamasının ardından Bağdat'a göç eder. Burada, dönemin önde gelen filolog ve edebiyatçılarından dil, edebiyat ve şiir dersleri alır (el-Barkûkî, 2014, s. 24). Bağdat, o dönemde siyasi kargaşa ve iktidar kavgaları ile ön plana çıkan bir şehirdi. el- Mütenebbi Bağdat'ta aradığını bulamaz ve 933 yılında Şam'a göç eder. Şairin; şan, şeref, saygınlık ve konumunu güçlendirmek için Şam'a göç ettiği öne sürülmektedir. el-Mütenebbi'nin hayatı ve poetikasında önemli bir yer tutan Şam bölgesi de o dönemde iktidar kavgalarının yapıldığı bir bölge konumdaydı (el-Barkûkî, 2014, s. 27).

Şairin, el-Mütenebbi (peygamberlik iddiasında bulunan kişi) lakabını Şam bölgesinde geçirdiği yıllarda aldığı öne sürülür. el-Mütenebbi, şiirinde de belirttiği üzere Şam bölgesinde yaşadığı dönemde hapis yatmıştır. Almış olduğu bu lakabın nedeni ise halen günümüzde tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Kimileri, kelimenin "yükselmek, yücelik" anlamlarını ön plana çıkaran farklı bir görüş ortaya koymaktayken, kimileri ise, şairin *"öyle bir topluluktayım ki dostlar başına/ yabancıyım Salih gibi Semud kavminde"* (Suçin, 2024, s. 55) kaleme almış olduğu bu dizelerden dolayı kendine bu lakabın verildiğini ileri sürmektedir (Suçin, 2024, s. 22).

Bu iddianın bedelini 934-936 yılları arasında hapiste yatarak ödeyen el-Mûtenebbi, Semâve çölünde, İhşidi hanedanına bağlı Humus valisinin askerleri tarafından "peygamberlik iddiası" sebebiyle tutuklanarak hapse atılmıştır. Sonrasında öyle bir iddiasının olmadığını dönemin valisine ilettikten sonra serbest bırakılır (Suçin, 2024, s. 22).

Sonrasında Taberiyye Valisi Bedr bin Ammar'ın himayesine girerek kendisine şiirler yazar (Suçin, 2024, s. 23). el-Mütenebbi'nin tüm yaşamı boyunca başına bela açan gurur ve kibir burada da karşısına çıkar. Saray yaşamına ayak uyduramaz ve inzivaya çekilir.

947-948 yılında Emir Seyfüddevle'nin Antakya Valisi Ebü'l-Aşâir'in himayesine girmiştir (el-Barkûkî, 2014, s. 36). Ertesi yıl Antakya'ya gelen Seyfüddevle'ye, takdim edilen el-Mütenebbî, zamanın siyasi ve askerî şartları bağlamında, özellikle Bizans'a karşı yürütülen mücadele ve kahramanlıkları kaleme alacak güçlü bir şair arayışında olan Seyfüddevle'nin ilgisini çekmiştir.

Böylece el-Mütenebbî, Halep sarayına kabul edilmiş ve Seyfüddevle'nin özel şairi olmuştur (el-Barkûkî, 2014, s. 36).

Seyfüddevle, şairi el-Mütenebbi'ye değer vererek, ona büyük ikramlarda bulunmuş, kendisiyle dostça bir ilişki kurmuş ve seferlerine onu da dâhil etmiştir. el-Mütenebbî, Halep'te olduğu dönemlerde Seyfüddevle'nin Bizans ve bedevîlere karşı elde ettiği zaferleri yüksek seviyeli bir dille ele alan kasideler yazmış; ayrıca saray yaşamına da aktif bir şekilde katılarak çeşitli vesilelerle irticâlî şiirler yazmış, hakim aileden vefat edenler için de mersiyeler de kaleme almıştır (Durmuş, 2006).

el-Mütenebbî', Halep'te sekiz yıl kalmış ve bu süre zarfında toplamda otuz sekiz kaside içerisinde otuz bir bölümde on iki bin beş yüz beyit kaleme almıştır. Bunlardan on dördü Seyfüddevle'nin Rumlar ile yaptığı savaşları, dördü Araplar ile yaşanan olayları, on beşi bu olayları övme, beşi mersiye, geri kalan kasideler ise farklı amaçlarda yazılmıştır (el-Barkûkî, 2014, s. 37).

el-Mütenebbi'nin bu süre zarfında kaleme almış olduğu eserler, onun edebî kariyerinin zirve noktasını oluşturur. Bu eserler, divanının yaklaşık üçte birini oluşturur. Bu kasidelerde yalnızca Arap kimliğinin değil, aynı zamanda İslâm'ın ihtişamlı bir edayla tasviri yapılmış ve Arap şiir geleneğinin belki de en yüksek sanat düzeyine ulaşılmıştır. el-Mütenebbî, diğer şairler ile yaşadığı sorunlardan dolayı Seyfüddevle'den Halep'ten ayrılmak üzere izin ister ve 957 yılının sonlarına doğru Halep'ten Şam'a, oradan Filistin bölgesindeki Remle'ye geçmiştir (el-Barkûkî, 2014, s. 44).

el-Mütenebbi, Fustat'a (Eski Kahire) ulaşarak İhşîdî emiri, Nubyeli Kâfûr'un himayesine girmiştir (Durmuş, 2006). el-Mütenebbi, İhşidî Emiri

Kâfûr'un kendisine verdiği sözleri tutmaması üzerine olan Kâfûr'un sarayından kaçmış ve Kûfe'ye ulaşmıştır. Fustat'tan iyice uzaklaştıktan sonra kaleme aldığı taşlamayı Kâfûr'a ulaştırmaları adına arkadaşlarına teslim eder (el-Barkûkî, 2014, s. 51).

el-Mütenebbi'nin Kâfûr'a yazdığı hicviyesinde şu dizeler yer almaktadır:

"Sahtekâr bir kavme misafir oldum.

Ne ağırlıyorlar ne de niyetleri var yakamı bırakmaya" (Suçin, 2024, s. 97).

Kûfe'de kısa bir süre kaldıktan sonra Bağdat'a gelen el-Mütenebbî, burada görkemli bir şekilde karşılanmıştır. Büveyhî Sultanı Adudüddevle'nin daveti üzerine, 965 yılında Şîraz'a intikal eden el-Mütenebbi'nin burada yazmış olduğu methiyeler, onun edebî kariyerinin en seçkin örnekleri arasında yer almıştır (Suçin, 2024, s. 29).

Eylül 965'de Şiraz'dan Bağdat'a dönerken, daha önce taşladığı Dabbe bin Yezîd'in amcası Fâtik b. Ebû Cehl el-Esedî'nin liderliğindeki bir grup bedevî tarafından Sevâdübağdat bölgesinde Deyrülâkūl mevkiinde, saldırıya uğramış; oğlu ve kölesiyle birlikte öldürülmüş, malvarlığı ile divanının kendi el yazısıyla kaleme alınmış nüshası yağmalanmıştır (Durmuş, 2006).

İran dönüşü kendisine verilen değerli hediyeleri taşımakta olan el- Mütenebbi, Yolculuğu sırasında eşkıyalar tarafından saldırıya uğramıştır. el- Mütenebbi kaçmaya yeltenmiş ancak uşağı Muflih kendisine şöyle seslenmiştir. Sen değil misin, *"Atlar geceler çöller tanır beni/ Kılıçlar, mızraklar, kâğıt kalem önceden"* (Suçin, 2014, s. 143) sözlerini sahibi. Bu sözleri duyan gururlu el-Mütenebbi savaşmak için geri dönmüş ve ölene dek savaşmıştır. Bu dizelerin el-Mütenebbi'nin ölümüne sebep olduğu sanılmaktadır (Demîrî, 2005, s. 433)

Mütenebbî'nin divanı ele alındığında, kendisinin sadece edebî bir deha değil, aynı zamanda önemli bir entelektüel birikime sahip bir şahsiyet olduğunu ortaya koymaktadır. seyahatleri esnasında dahi kütüphanesini yanında taşıması, el-Mütenebbi'nin okumayı ne denli sevdiğini ortaya koymaktadır (Durmuş, 2006).

el-Mütenebbî'nin kaleme almış olduğu eserler sadece birer sanat ürünü olmasının yanında dönemin siyasi ve askerî olaylarını belgeleyen tarihi bir kaynak niteliği de taşımaktadır. el-Mütenebbi, hayatta olduğu esnada hem övülmüş hem de yerilmiştir. Ölümünden sonra ise edebi gücü herkesçe kabul görmüştür. XI. Yy'den itibaren "büyük şair" olarak anılmıştır (Durmuş, 2006).

el-Mütenebbi, şiirlerinde Arap üstünlüğünün katı bir savunucusu olmuş, yabancı yöneticilere duyduğu rahatsızlığı açıkça ifade etmiştir. Edebi açı-

dan güçlü bir dil, yüksek retorik ve destansı anlatımı ile klasik Arap şiir geleneğini zirveye taşımıştır. Öte yandan el-Mütenebbi muhtemelen Arap edebiyatında hakkında en çok şerh yazılan şairlerden biridir (Suçin, 2024, s. 30).

Şiirlerin Şiiriyet Modelinin Ölçütleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi

A. Kara Güneş / الشمس السوداء

el-Mütenebbi, bu kasidesini İhşidî Emiri Kâfûr'a yazmıştır. Kaside esas itibariyle yirmi dört beyitten oluşmaktadır. Yedi beyit, çevirmen tarafından seçilmiş ve Türkçeye çevrilmiştir. Kaynak metindeki dize sayısı korunmuştur. Kaside, Arapça- Türkçe olarak aşağıda sunulmuştur.

الشّمس السّوداء

1. وَأَنا مِنكَ لا يُهَنِّئُ عُضوٌ
2. بِالمَسَرّاتِ سائِرَ الأعضاءِ
3. مُستَقِلٌّ لَكَ الدِيارَ وَلَو كا
4. نَ نُجومًا آجُرُ هَذا البِناءِ
5. وَلَوَ أَنَّ الَّذي يَخِرُّ مِنَ الأَم
6. واهِ فيها مِن فِضَّةٍ بَيضاءِ
7. تَفضَحُ الشَمسَ كُلَّما ذَرَّتِ الشَمـ
8. سُ بِشَمسٍ مُنيرَةٍ سَوداءِ
9. إِنَّمَا الجِلدُ مَلبَسٌ وَابيِضَاضُ الـ
10. نَفسِ خَيرٌ مِنَ اِبيِضَاضِ القَبَاءِ
11. فَارِمِ بي ما أَرَدتَ مِنّي فَإِنّي
12. أَسَدُ القَلبِ آدَمِيُّ الرُواءِ
13. وَفُؤادي مِنَ المُلوكِ وَإِن كا
14. نَ لِساني يُرى مِنَ الشُعَراءِ(el-Barkûkî, 2014, s.121)

Kara Güneş

1. Senden ayrım gayrım yok ki kutlayayım seni
2. Kutlar mı bedenin ondaki bir organı
3. İnşa ettiğin bu köşk az bile şanın için
4. Yıldızlardan oluşsa da onun kiremitleri
5. Havuzlarında akan suların şırıl şırıl
6. Parlasa da ışıl ışıl beyaz gümüşler gibi
7. Siyah güneşinden saçtığın ışığınla
8. İfşa ediyorsun bütün sırlarıyla güneşi
9. Elbiselerin en güzeli insanın tenidir
10. Kaftanın beyazından daha iyidir nefsin beyazı
11. Öyleyse fırlat beni nereye istersen
12. Bedenim insan bedeni fakat göğsümdeki aslan yüreği
13. Ve dilim şairlerin dili gibi görünse de
14. Kaburgalarımın altında kurulan kral kalbi (Suçin, 2024, s.73)

Şimdi şiiri, şiiriyet kuramının temel ölçütleri bağlamında ayrıntılı olarak inceleyelim.

İçerik Dengesi

Kara Güneş kasidesi, el-Mütenebbi'nin İhşidî Emiri Kâfûr'a yazdığı kasidelerden bir tanesidir. Çeviri, kaynak metnin anlam örgüsünü korumaktadır. Şair, Kâfûr'un inşa ettirdiği sarayı söz sanatlarını kullanarak işler ve Hamisine övgüler yağdırır. Çeviri, kaynak metni başarı ile Türkçeye taşır. Örneğin üçüncü dizedeki "şan", beşinci dizedeki "havuz" ve on dördüncü dizedeki "kaburga" sözcükleri kaynak metinde yer almamasına rağmen hedef dilde anlam bütünlüğü oluşturmak adına eklenmiştir. Birinci dizede yer alan "ayrım gayrım yok" ifadesi hedef metni oluştururken duygu yoğunluğunu güçlendirmek adına çevirmen tarafından eklenmiştir. Bu yönüyle çeviri, anlamın korunması bakımından şiiriyet modelinin en önemli ölçütlerinden olan içerik dengesini başarı ile sağlamaktadır.

Zaman, Mekân ve Gelenek (ZMG)

Kaynak metin, klasik Arap kaside geleneğinin izlerini taşır. Çeviri, kaynak metinde yer alan kara güneş, insan bedeni, aslan yüreği ve kral kalbi unsurlarını hedef dile başarıyla aktarmıştır. Üçüncü dizede (İnşa ettiğin bu köşk az bile şanın için) ve (Havuzlarında akan suların şırıl şırıl) çevirileri inşa edilen köşkün betimlenmesi açısından önemli çeviriler olmuştur. Böylece tarihsel ve kültürel bağlam estetik bütünlükle korunmuştur. Bu sayede çeviri, ZMG unsurlarını estetik bir biçimde hedef dile aktarmıştır.

Duyuş ve Ahenk

Arapça metin, aruz ölçüsü ve kafiye sistemiyle örülüdür. Çeviride aruz vezni terk edilmiş olsa da, devrik cümleler ve paralel yapılarla şiirsel ahenk yeniden kurulmuştur. Altıncı ve Yedinci dizelerde şairin **ye (ي)** harfiyle yaptığı aliterasyon, Türkçede **"e"** sesiyle karşılanmış ve ahenk başarıyla sağlanmıştır. "Öyleyse fırlat beni nereye istersen" dizesinde aliterasyon ve iç ses uyumu vardır.

Kaynak metnin tamamında kafiye **–i** sesiyle kurulmuştur. Çeviri de bu uyum Türkçede **–i ve –ı** sesleriyle sürdürülmüş ve ritmik unsurun hedef dilde başarıyla hissedilmesini sağlamıştır.

İletişim Değeri

Kaside sadece bir övgü değil aynı zamanda şairin kendini yücelttiği bir metin niteliği taşır. Çeviri bu iki durumu hedef okuyucuya başarıyla aktarır. "Yıldızlardan oluşsa da onun kiremitleri", "Parlasa da ışıl ışıl beyaz gümüşler gibi", "İfşa ediyorsun bütün sırlarıyla güneşi" dizeleriyle Hâmisi Kâfûr'u öven el-Mütenebbi, "Bedenim insan bedeni fakat göğsümdeki aslan yüreği" ve "Kaburgalarımın altında kurulan kral kalbi" dizeleriyle kendini ön plana çıkarmakta ve yüceltmektedir. Bu çeviriler ile kaynak metnin iletişim değeri hedef dilde başarılı bir şekilde yeniden oluşturulmuştur.

Şairane Duyarlılık

Çevirmen, metne salt kelime aktarımıyla değil, şairane duyarlılık ve yeniden yaratım sezgisiyle yaklaşmıştır. Birinci dizedeki "ayrım gayrım yok", ikinci dizedeki "az bile", altıncı dizedeki "gümüşler gibi", yedinci dizedeki "siyah güneşinden", on ikinci dizedeki "aslan yüreği" ve on dördüncü dizedeki "kral kalbi" gibi ifadeler, çevirmenin şiirsel sezgisiyle birlikte hedef metni güçlendirmiştir. İkinci dizedeki "şan", "havuz" ve "sır" "kaburga" gibi dokunuşlar sayesinde hedef dil okurunun zihninde sahne daha canlı kılınmıştır. Bu tür eklemeler, şiirin görsel etkisini güçlendirerek çevirmenin gölge-şair rolünü pekiştirir.

Dilsel ve Estetik Denge

Çevirmen, hedef dilde kafiye uyumunu büyük ölçüde yakalamış, devrik cümlelerle ritmik bir akış sağlamıştır. Beşinci ve altıncı dizede kullanılan "şırıl şırıl" ve "ışıl ışıl" ikilemeleri, kaynak metnin yoğunluğunu Türkçede daha somut hale getirmiştir. Kaynak metinde çoğul formda yer alan "köşk" sözcüğü hedef dile tekil formda aktarılmıştır. Çevirmenin hedef dilde seçtiği sözcükler, hedef metinde estetik bir bütünlük sağlamıştır.

Genel Değerlendirme

"**Kara Güneş**" çevirisi, Mehmet Hakkı Suçin'in **şiiriyet** kavramının gerekliliklerini yerine getiren başarılı bir uygulamadır. İçerik dengesi korunmuş, ZMG unsurları estetik uyumla aktarılmış, duygusal ahenk Türkçede yeniden inşa edilmiş, iletişim değeri hedef okurda canlı tutulmuş ve çevirmen şairane duyarlılık göstererek metne yaratıcı katkılar yapmıştır. Sonuç olarak bu çeviri, el-Mütenebbî'nin karşısındakini övme noktasındaki maharetini, dilsel ustalığını ve kendini yüceltmesini modern Türkçede yeniden canlandıran güçlü bir yorum olmuştur.

B. Ölüm Tadı / طعام الموت

el-Mütenebbi'nin bu kasidesinde, her zaman ön plana çıkan kendini üstten görme ve böbürlenme hali hâkimdir. Kaside esas itibariyle dokuz beyitten oluşmaktadır. Altı beyit, çevirmen tarafından seçilmiş ve Türkçeye çevrilmiştir. Kaside, Arapça- Türkçe olarak aşağıda sunulmuştur.

طعم الموت

1. إذا غامَرتَ في شَرَفٍ مَرومِ
2. فَلا تَقنَع بِما دونَ النُجومِ
3. فَطَعمُ المَوتِ في أَمرٍ صَغيرٍ
4. كَطَعمِ المَوتِ في أَمرٍ عَظِيمِ
5. يَرى الجُبَناءُ أَنَّ العَجزَ عَقلٌ
6. وَتِلكَ خَديعَةُ الطَّبعِ اللَئيمِ
7. وَكُلُّ شَجاعَةٍ في المَرءِ تُغني
8. وَلا مِثلَ الشَّجاعَةِ في الحَكيمِ
9. وَكَم مِن عائِبٍ قَولاً صَحيحًا
10. وَآفَتهُ مِنَ الفَهمِ السَقيمِ
11. وَلَكِن تَأخُذُ الآذانُ مِنهُ
12. عَلى قَدرِ القَرائِحِ وَالعُلومِ.(el-Barkûkî, 2014, s.1253)

Ölümün Tadı

1. Bir yere varmak için maceraya girdiysen
2. Sakin yetinme yıldızlardan daha yakın olanıyla
3. Değersiz bir hedef için ölmenin tadı aynı
4. Daha büyük olan için ölmenin tadıyla
5. Korkaklar acizliği akıllıca bulsa da
6. Kötü mizacın bir kandırmasıdır yalnızca
7. Kişideki her cesurluk davranış zenginliğidir
8. Cesaret gibisi yoktur bilge bir zatta
9. Nice ayıplayanlar vardır doğru bir sözü
10. Onların belası hasta bakışlarında
11. Zira kulaklar en uygun olanı alır
12. Doğru sözden ilmine ve mizacına (Suçin, 2024, s.262)

Şimdi şiiri, şiiriyet kuramının temel ölçütleri bağlamında ayrıntılı olarak inceleyelim.

İçerik Dengesi

Şiir, başlangıçta bir amaç için her şeyin göze alınmasını ve küçük şeylerle ile yetinilmemesini, ardından korkaklık ve cesareti en sonunda doğru ve hikmetli sözleri işler. Çeviri bu tematik akışı korumuştur. Kaynak metin, Türkçede etkili biçimde yeniden üretilmiştir. Şiirin ana mesajı olan **ölümün tadı** teması ("Değersiz bir hedef için ölmenin tadı aynı/ Daha büyük olan için ölmenin tadıyla ") güçlü bir şekilde ifade edilmiştir. Böylece çeviri, içerik açısından anlam bütünlüğünü korumuş ve mesajı hedef dile sadakatle taşımıştır. Hedef metnin tamamına bakıldığında, zıt anlamlı sözcüklerin aktarımı esnasında anlam kaybı oluşmadığı görülmektedir.

Zaman, Mekân ve Gelenek (ZMG)

Kaynak metin, klasik Arap kaside geleneğinin unsurlarını taşır: cesaret, ölüm, gurur ve izzet anlayışı. Çeviri bu unsurları hedef dilde başarıyla sürdürmüştür. Böylece tarihsel ve kültürel bağlam estetik bütünlükle korunmuştur. Bu durum, ZMG unsurlarının bağlamsal sadakati ile estetik uyarlama arasındaki dengeyi göstermektedir.

Duyuş ve Ahenk

Arapça metin, sıkı kafiye düzeni (م) ve aruz vezniyle güçlü bir musikî oluşturur. Çeviride bu ritim kısmen terk edilerek serbest nazım tercih edilmiştir. Ancak çevirmen, içsel ahengi Türkçede paralel yapılar, tekrarlar ve ses oyunlarıyla yeniden kurmuştur. "Korkaklar acizliği akıllıca bulsa da" dizesinde aliterasyon ve iç ses uyumu vardır. Kaynak metnin tamamında kafiye **–mi** sesiyle kurulmuştur. Çeviri bu uyumu Türkçede **–a** sesiyle sürdürmüş ve ritmik unsurun hedef dilde de hissedilmesini sağlamıştır.

İletişim Değeri

Şiirin temel mesajı, cesaret ve doğru sözdür. Çeviri bu mesajı hedef okura güçlü bir şekilde aktarmaktadır. "Cesaret gibisi yoktur bilge bir zatta" dizesi, Arapçadaki "وَلا مِثْلَ الشَّجاعَةِ في الحَكيمِ" ifadesini çağdaş bir söyleyişle yansıtır. Ayrıca "Onların belası hasta bakışlarında" dizesi, orijinaldeki anlamı Türkçede aynı yoğunlukla yeniden üretir. Böylelikle şiirin verdiği mesajı hedef okurda da canlı kalır.

Şairane Duyarlılık

Çevirmen yalnızca anlam aktarmakla kalmamış, şairane sezgiyle yeni imgeler üretmiştir. Örneğin "Bir yere varmak için maceraya girdiysen" dizesinde "bir yer" ifadesi kaynak metinde amaç olarak geçmektedir; ancak şiirselliği güçlendirmek adına bir yere ulaşmak anlamında aktarılmıştır. "Sakın yetinme yıldızlardan daha yakın olanıyla" dizesiyle güçlü insanların arzuladığı yüce amaç ve hedefler vurgulanmaktadır. Çevirmen başarılı bir aktarımda bulunmuştur. Öte yandan çoğul kullanılan "ilim" ve "mizaç" sözcükleri hedef dilde tekil hâlde verilmiştir.

Dilsel ve Estetik Denge

Çeviride anlam korunmuş, imgeler kaybolmamış; ölüm, cesaret, doğru söz ve korkaklık motifleri Türkçede de yer almıştır. Estetik açıdan, kaynak metindeki vezin ve kafiye aktarılmamış olsa da hedef dilde paralel yapılar, devrik cümleler, ses tekrarlarıyla estetik bütünlük korunmuştur. Böylece hem anlam sadakati hem de şiirsel bütünlük sağlanmış, kaynak metnin estetiği hedef dilin imkânlarıyla yeniden kurulmuştur.

Genel Değerlendirme

"**Ölümün tadı**" şiirinin Türkçe çevirisi, Mehmet Hakkı Suçin'in **şiiriyet** kavramını örnekleyen bir çalışmadır. Çevirmen, içerik dengesini gözetmiş, tarihsel ve kültürel bağlamı aktarmış, duygusal ahengi hedef metinde oluşturmuş, şiirin iletişim değerini hedef okurda canlı tutmuş, şairane duyarlılık göstermiş ve anlamla estetik arasında denge kurmuştur. Sonuç olarak ortaya çıkan metin yalnızca bir aktarım değil, el-Mütenebbi'nin kibir ve gururunu modern Türkçede yeniden canlandıran yaratıcı bir yorum olmuştur.

Bulgular ve Tartışma

Bu bölümde el-Mütenebbî'nin divanından yapılan Türkçe çeviriler, şiiriyet kuramı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Amaç, Mehmet Hakkı Suçin tarafından yapılan çevirilerin yalnızca anlam aktarımını değil, şiirlerin estetik, duygusal ve kültürel boyutlarını hedef dile ne ölçüde yansıttığını ortaya koymaktır.

Ele alınan iki çeviri, şiiriyetin temel ölçütlerini başarıyla uygulamakta; kaynak metnin tema, duygu ve estetik yapısını büyük ölçüde korumaktadır.

Sonuç olarak bu çeviriler, el-Mütenebbî'nin şiirsel ruhunu Türkçede yeniden üretmeyi başarmış; çevirmenin "ikinci şair" konumunu güçlendirmiştir. Anlamsal sapmalar bulunsa da, şiiriyet kuramı açısından bu tercihlerin estetik etkiyi öne çıkaran meşru stratejiler olduğu sonucuna varılmıştır.

Sonuç

Bu çalışma, el-Mütenebbî'nin divanından Mehmet Hakkı Suçin tarafından yapılan Türkçe çevirileri, "şiiriyet" kuramı çerçevesinde değerlendirmektedir. Şiiriyet, şiir çevirisini yalnızca dilsel aktarım olarak değil; anlam, estetik, ritim, imge ve kültürel bağlamın yeniden yaratımı olarak gören bir yaklaşımdır. Bulgular, Suçin'in çevirilerinde bu çok katmanlı şiirselliğin büyük ölçüde başarıyla sağlandığını göstermektedir.

Çevirmen, kaynak metindeki düşünsel yoğunluğu Türkçede de koruyarak anlam-estetik bütünlüğünü sağlamış; zaman, mekân ve gelenek unsurlarını da hedef dile uyarlamıştır. Aruz ölçüsü serbest ölçüye çevrilse de ritim, ses tekrarları ve aliterasyonlarla şiirin ahengi sürdürülmüştür. Böylece biçimsel şiiriyet Türkçede yeniden inşa edilmiştir.

Duygusal ve estetik etkiler açısından da çeviriler yüksek bir iletişim değeri taşımaktadır. El-Mütenebbî'nin şiirlerinde hissedilen hayranlık, korku ve hüzün gibi duygular Türkçede yeniden üretilmiştir. Suçin'in Türkçeye özgü imgeler kullanması, onun yalnızca çevirmen değil, aynı zamanda "ikinci bir şair" olarak metni yeniden yarattığını göstermektedir. Bazı dizelerdeki anlam kaymaları veya eklemeler estetik bütünlük amacıyla yapılmış, bu da şiiriyetin doğal bir uzantısı olarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, Suçin'in çevirileri anlam, estetik, kültürel bağlam, ritim ve şairane duyarlılık açısından yüksek bir şiiriyet düzeyine ulaşmıştır. Kuram ile uygulama arasındaki bu uyum, onun şiir çevirisini hem teorik hem yaratıcı bir etkinlik olarak gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır.

Kaynakça

Berrâde, Muhammed, el-Mütenebbî ve'l-Karmatiyye", el-Bahsü'l-İlmî, Rabat 1964, I, s. 100-105.

Dağbaşı, G. (2017). *Arapçadan Türkçeye yapılan şiir çevirilerinin dil, estetik ve üslup bakımından incelenmesi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Demîrî, K. (2005). *Hayâtü'l-hayevân el-kübrâ*. Dımaşk: Dâru'l-Beşâir.

Durmuş, İ. (2006). *Mütenebbî*. https://islamansiklopedisi.org.tr/mutenebbi sayfasından erişilmiştir.

el-Barkûkî, A. (2014). *Şerh dîvânu'l-mutenebbî*. London: Hindavi.

Hengil Ö. – Şayir, M. (2024). André Lefevere'in Şiir Çeviri Stratejisi Bağlamında Eski Arap Şiiri İncelemesi: İmru'ul-Kays Örneği, Söylem Filoloji, 9 (2), 991-992.

İbn Hallikân, Vefeyâtu'l-Ayân, (Tahkîk: İhsan Abbâs), Beyrut 2009, C.I, s. 62.

Sarıkaya, M. (2003). el-Cahız'dan es-Safedî'ye çeviri teorisi. Bilimname. 3, 133-151.

Suçin, M. H. (2024). *el-Mütenebbi, insanın şarkısı (seçilmiş şiirler)*. İstanbul: Everest.

Suçin, M. H. (2025). Şiir çevirisinde stratejik seçimler ve "şiiriyet": Shakespeare ve İmru'ul-Kays çevirilerinin değerlendirilmesi. Istanbul Journal of Arabic Studies, 8(1), 95-136.

Yener-Gökşenli, E. (2013). Şiir çevirisinde çeviri kayıpları ve eşdeğerlik sorunları. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi,* (7), 87-102.